



Zomer 2025 Jaargang 49 - 2

Groenvoer

Zomer door de ogen van de dieren

De startende natuurgids

De natuur in met hulpmiddelen

ivn natuur
educatie
Apeldoorn

Colofon

IVN Apeldoorn

VN Natuureducatie laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. IVN telt ruim 30.000 leden verdeeld over 162 afdelingen. IVN Apeldoorn richt zich daarbij op de gemeenten Apeldoorn, Voorst en Epe.

IVN Apeldoorn organiseert activiteiten zoals wandelingen met gids, wandel- en fietsroutes, cursussen, land-schapsonderhoud en activiteiten voor jong en oud.

Lid worden

Meld je aan via de site van IVN Apeldoorn of door een mail te sturen naar secretaris@ivn-apeldoorn.nl

Contributie (per jaar): leden € 25,- te betalen op IBAN NL 25 INGB 0000 949976 t.n.v. IVN Apeldoorn.

Opzegging vóór 1 november aan secretaris@ivn-apeldoorn.nl

Wijzigingen in adresgegevens (mailadres) graag melden bij ledenadministratie@ivn-apeldoorn.nl

Bestuur en contactpersonen werkgroepen

Zie www.ivn-apeldoorn.nl in het menu **Over ons**

Groenvoer

Groenvoer is het contact- en informatieblad van IVN-Apeldoorn en verschijnt viermaal per jaar. Het blad is voor en door leden.

Schrijven en fotograferen voor Groenvoer

De redactie van Groenvoer ontwerpt in een redactie-bijeenkomst de inhoud van Groenvoer. We kijken vooral vooruit en houden rekening met het seizoen en wat er speelt aan ontwikkelingen. Daarna nodigen we gericht IVN-leden en niet-leden uit te schrijven of te fotograferen voor een rubriek in Groenvoer.

De redactie houdt zich het recht voor ingezonden artikelen te redigeren.

Misschien vind jij het interessant om (incidenteel) iets voor Groenvoer te schrijven of te fotograferen?

Laat het weten via groenvoer@ivn-apeldoorn.nl

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Redactie

Saskia Kattemölle (coördinatie), Ria Brouwers (eindredactie), Wolter Termaat, Monic Breed, Jenneke van der Craats (vormgeving), Ten Gevers (fotoredactie).

Verspreiding Groenvoer: Wim Rademaker e.a.

Aan dit nummer werkten mee: Eliane Thewessen, Marieke Sprey, Fardou, Ilse, Maarten, Noortje, Yvonne Zwikker, Annelies de Jong, Janneke Niessen

De uiterste inzenddatum kopij voor het herfstnummer 2025 is 20 juli 2025:

groenvoer@ivn-apeldoorn.nl

Foto omslag: © Willem Kuijpers

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 3 65 jaar IVN
- 4 Zomer, door de ogen van dieren
- 6 Inspiratie voor een beginnende IVN-natuurgids
- 7 Jongeren aan het woord
- 8 IVN in beeld
- 10 Van wandelboekjes tot IVN Natuurroutes app
- 11 Kijken door een verrassend kader
- 11 De pimpelspecht
- 12 IVN Cursus Sprengen en meer
- 13 Hulpmiddelen om de natuur in te gaan
- 14 Op pad met Eliane Thewessen
- 15 Prikbord
- 16 Kunst en natuur: Badmeester (Henk Visch)
- 16 Quiz: Lelijk in de luier...

Natuurmoment

Carolien Londerman



Bij de Groencursus voorjaar hebben we een nieuw onderwerp: de amfibieën.

De excursie ging naar een gebied waar deze soorten voor kunnen komen. De kikkers waren na het paren uit het water verdwenen, maar salamanders hebben we nog gezien. Zelfs meerdere soorten. Nadat we er een paar gevangen hadden, hebben we ze in een smalle bak gedaan. Onder in deze bak zit een spiegel, zodat je de buikjes goed kunt bekijken.

Prik en prikkelen

Ria Brouwers

Gepland was het niet, maar de rode draad in dit zomernummer van GroenVoer is prik en prikkelen. Eerst die prik, de beekprik wel te verstaan. Sinds mijn kennismaking met IVN Apeldoorn is het een voor mij mythisch dier-tje. Ik hoorde er veel over. Het oervisje dat al vroeg in de evolutie is ontstaan, blijft veelal verborgen, maar zijn aanwezigheid is een teken van gezonde beken. Ik zag hem nooit. Totdat ik dit voorjaar met Eliane Thewessen op pad ging en er een hele kluit in de Koppelsprengen krioelde. Zij had ze leren kennen tijdens de cursus over sprengen. Van beide gebeurtenissen verderop een verslag.

Geprikkeld wordt er ook in dit nummer. Zo spoort Saskia Kattemölle zichzelf en andere IVN-ers aan om te gaan gidsen. Van ervaren gids Carolien Londerman kreeg zij een lijst tips die je over de drempel kunnen helpen.



Soms zijn er andere drempels om de natuur in te trekken, als je mobiliteit afneemt bijvoorbeeld. Bea Termaat vertelt over de hulpmiddelen die het haar mogelijk maken om desondanks op stap te gaan. Haar tips kunnen anderen prikkelen om dat ook te doen. Prikkelend zijn eveneens de wandelroutes waarover Monic Breed schrijft. Net als de suggesties op het Prikbord nodigen ze uit om de zomerse omgeving te gaan verkennen.

En als je deze zomer overdag buiten bent en vrijwel geen dier ziet, herinner je je dan het artikel van Wolter Termaat. Hij kroop in de huid van dieren en verhaalt hoe zij de zomer door komen. Als het warm is zoeken ze de schaduw op of de koelte onder de grond, om pas in de schemering actief te worden. Niet alle wezens zijn zonzonabidders. Veel leesplezier gewenst en een aangename zomer.

Verenigingsnieuws

65 jaar IVN

Eliane Thewessen, vicevoorzitter bestuur IVN Apeldoorn

Er was een tijd dat je op je 65ste verjaardag achter de geraniums plaatsnam en niet veel meer uitvoerde. Nou, voor IVN Apeldoorn geldt dat absoluut niet. De vereniging is springlevend, kijkend naar het uitgebreide jubileumprogramma! Er is een enorme (bio)diversiteit aan programmaonderdelen.

Zo gaan we op bezoek bij de ruïne van De Nijenbeek. Het jaar van de woelmuis wordt eer aangedaan. De werkgroep Epe-Heerde heeft een mooi programma gemaakt in het noordelijk deel van ons gebied. Uiteraard gaan we met de scharrelkids op stap naar slootjes. We bieden diverse excursies aan. Het succes van het eerste informatiepaneel bij de Heemtuin De Maten krijgt een vervolg in veel van Apeldoorns parken. We mogen op ons 65ste dan geen Generatie Y of Z zijn, maar vernieuwen doen we zeker. Heel actueel dit jaar is het Bioblitzen, voortkomend uit het 1000-soortenproject. We gaan een aantal keer dit jaar in een paar uur tijd zoeken naar zo veel mogelijk soorten in een bepaalde omgeving.

Alle activiteiten worden natuurlijk aangevuld met de promotie van onze vereniging, via de fraaie nieuwe bakfiets met foldermateriaal! We hopen in ons jubileumjaar veel mensen enthousiast te maken voor alles wat er in de natuur gebeurt. En daarbij te stimuleren om een en ander vast te leggen met fototoestel of smartphone. Aan het einde van het jaar willen we een mooie fototentoonstelling samenstellen om zo terug te kijken op een biodivers jaar. Dus houd de nieuwsbrieven in de gaten, geef je op en doe mee!



Zomer door de ogen van dieren

Wolter Termaat

Een warme zomerse dag. De zon hangt laag, het landschap trilt nog na van de hitte, en ergens in de schaduw houdt zich een vos schuil in de koele schaduw. Terwijl wij verkoeling zoeken bij ijsjes en airco's, hebben dieren hun eigen slimme strategieën om met de zomerhitte om te gaan.

Zomerse perikelen

In Nederland is het in de zomer doorgaans goed vertoeven. Kraanwater is (nog) steeds geen probleem en voor diegenen die het zomers te warm vinden biedt de airco soelaas. In de natuur gelden echter andere regels. Zomerse temperaturen kunnen een zegen zijn, maar ook een probleem vormen. Water is in droge zomers voor alle organismen een probleem. Veel dieren krijgen uit hun voedsel voldoende water, anderen besparen water door het produceren van droge urine. Warmte versnelt de ontwikkeling bij plant en dier. Dat is gunstig, want zo kunnen meerdere keren bloei of broed in een seizoen voorkomen. Daardoor is stuifmeel langer beschikbaar voor insecten en worden extra zaden gevormd. Meer generaties planten in een seizoen betekent langer voedsel voor veel dieren. Temperatuur beïnvloedt ook de activiteit van dieren. Organen werken optimaal bij een bepaalde lichaamstemperatuur, bij de mens is dat 37 graden. Koudbloedige dieren waarvan de lichaamstemperatuur afhangt van de omgevingstemperatuur profiteren daarom van de zomerwarmte.

Te veel warmte

Er ontstaan wel problemen bij oververhitting. Enzymen kunnen dan beschadigen waardoor lichaamsprocessen verstoord worden. Lichaamswarmte moet worden afgevoerd en dat is voor veel dieren een probleem. De mens maakt zweet, en verdamping van zweet koelt het lichaam af. Maar veel dieren hebben geen zweetklieren en als ze die wel hebben dienen ze voornamelijk als geurklieren. Dieren kunnen wel warmte verliezen door hijgen of door een natte tong uit de bek te laten hangen. Hondenbezitters herkennen dit wel. Het vochtverlies moet wel weer aangevuld worden. Pelsdieren wisselen in het voorjaar de wintervacht voor een koelere zomervacht. Zwijnen en herten gebruiken zoelplekken waarbij de modderlaag tegen zonnestraling beschermt, en de natte vacht zorgt voor afkoeling.



Vos

R.J. Moree



Merel man

© Michiel Visch

Zoogdieren

Warmbloedige zoogdieren kunnen hun lichaamstemperatuur zelf regelen, maar binnen grenzen. Vossen vermijden daarom de hitte van de dag. Zij jagen in de koelte van de avond- of ochtendschemering en liggen overdag in koele beschutting. Het vrouwtje met de jongen verblijft veel in het hol. In de bodem dringt de zomerhitte niet door, op 1 meter diepte is de gemiddelde bodemtemperatuur circa 10 graden. Het actief zijn in de schemering vereist wel prooidieren die dan voorhanden zijn. Schemerdieren als onder andere egel, bosmuis, spitsmuis, konijn en bruine rat staan op het menu van de vos, die daardoor wel aan zijn voedsel komt. Ook eieren en jongen van grondbroeders als fazant, kievit en tureluur zijn een gemakkelijke prooi. Vossen eten zo mogelijk ook bessen, insecten en afval afkomstig van de mens. In de verlichte stad zoeken vossen 's nachts hun kostje bij elkaar. Toch overleeft 80% van de jonge vossen het eerste jaar niet. Oorzaken: het verkeer, ziekten en ook droogte. Bovendien wordt de vos in Nederland bejaagd.

Vogels

Vogels zijn warmbloedig. Zij profiteren in een warme zomer van een toename aan insecten, vruchten en zaden. In droge zomers ontstaan echter problemen. Planten zijn eerder uitgebloeid of verdroogd met als gevolg minder insecten, vruchten en zaden. Merels ontlopen de hitte van de dag door dan minder actief te zijn. Te veel warmte raken ze kwijt door uit een open-gesperde bek water te verdampen. Zij zoeken daarbij de koele grond op, spreiden hun vleugels en sperren hun bek open. Overigens vertonen merels dit gedrag ook in de volle zon om parasieten kwijt te raken. Merels krijgen bij droogte te maken met een verharde bodem terwijl hun voedsel, zoals wormen en slakken, dieper de bodem in kruipt. Jonge vogels zijn kwetsbaar door dreigend vochtgebrek en oververhitting. Merels kunnen een waterbad nemen om af te koelen. Er zijn vogels die hun natte verendek gebruiken als waterdrager voor de jongen. Vogels met een krop, zoals ooievaars, kunnen daarin water naar het nest brengen.

Reptielen

Reptielen, zoals adders, zijn koudbloedig. Voor hen is de zomer een zegen. De adder is gebaat bij warmte om actief te zijn. Opwarmen gebeurt vaak door zonnebaden. Adders zijn echter zeer gevoelig voor oververhitting. Ze worden daardoor in hete zomers schemeractief. Bij hitte zoeken ze een koele schuilplaats in de schaduw of in de bodem. Door hun dichte schubbenhuid verliezen ze nauwelijks vocht. Water verkrijgen ze onder andere uit prooidieren. En als een adder een flinke prooi heeft bemachtigd, dan kan hij daar wekenlang op teren zonder actief te hoeven zijn.



Adder

© Alex Eeninkwinkel

Amfibieën

Koudbloedige amfibieën profiteren ook van zomerwarmte. Hun larven ontwikkelen zich sneller en er zijn meer insecten beschikbaar als voedsel. De huid van amfibieën is glad en verliest daardoor snel vocht. Als de huid te droog wordt vermindert de ademhaling door de huid. De gewone pad beschermt zich tegen uitdroging en oververhitting door in de schemer actief te zijn. Overdag graaft hij zich in of zoekt een vochtige, koele omgeving. Vanzelfsprekend is het droogvallen van poelen in een warme zomer funest voor de watergebonden amfibieën.



Gewone pad

© Yvonne Verhoef-Witz



Beekprik

© Cees van Vliet

Vissen

Koudbloedige vissen zijn zomers actiever en hebben meer voedsel tot hun beschikking. Een gevaar in stilstaand, opgewarmd water is zuurstoftekort. Beekprikken hebben dat probleem niet. Zij leven in stromend bronwater met een constante temperatuur van circa 10 graden. De meeste dreiging ondervinden zij van beekherstelprojecten waarbij delen van beken worden drooggelegd en ontdaan worden van slib waar juist de beekpriklarven in huizen. Ook droogvallende sprengen door een sterke daling van de grondwaterspiegel vormen een gevaar.



Landkaartje

© W.A. Kuijpers

Insecten

Insecten profiteren van de zomerwarmte omdat hun ontwikkelingsstadia sneller verlopen. Er zijn zo meerdere generaties in een seizoen mogelijk. Van het landkaartje kunnen zelfs drie generaties in een seizoen voorkomen. Hoewel voorzien van een waterdicht chitinepantser verliezen ze door hun ademopeningen veel vocht. In hete periodes hebben ze daardoor snel een watertekort met als gevolg verlamming en sterfte. Veel insecten zoeken daarom bij hitte de schaduw op. Met nectar en ochtenddauw vullen ze het vochttekort aan.

Moraal van het verhaal: Het is voor dieren niet altijd zomer als de zon schijnt.

Inspiratie voor een beginnende IVN-natuurgids

Saskia Kattemölle

In het voorjaarsnummer stond: "In Groenvoer wil Wolter graag meer aandacht om aankomende gidsen over de drempel te helpen om daadwerkelijk te gaan gidsen. In de rubriek 'Voer voor gidsen' ziet hij daarvoor kansen." Deze uitdaging laat ik niet voorbijgaan. Zelf voorzichtig op weg om te gaan gidsen, heb ik deze rubriek hard nodig om over die drempel te stappen.

In gesprek met een ervaren gids

Binnen IVN hebben we veel officiële gidsen. Maar lang niet iedereen die de NGO2 (Natuurgidsenopleiding 2) heeft afgerond, gaat werkelijk gidsen. Terwijl iedereen die aan de opleiding begint in principe toch van plan is om te gaan gidsen. Een flink aantal vindt een eigen weg binnen IVN. Maar Wolter denkt dat er nog veel onontdekt talent aanwezig is bij mensen die er veel voldoening uit kunnen gaan halen. Daarom ga ik met Carolien Londerman in gesprek.



Gids Carolien

© Wim Vanhees

Wat helpt?

Carolien somt zo een lange lijst van ideeën op die kunnen helpen. Ze raadt aan om "te starten met afkijken en daarna je eigen weg vinden". Dat gebeurt natuurlijk al tijdens de NGO-2 cursus, maar Carolien raadt aan om daarmee door te gaan zodat je zelfvertrouwen krijgt. Vraag aan ervaren gidsen om mee te mogen lopen, om te kijken op welke verschillende manieren zij werken. Hoe ze starten bij de excursie, en mensen meenemen en uitdagen om actief mee te doen. Kijk hoe de gids om aandacht vraagt, hoe de dynamiek is tijdens de excursie, hoe de uitleg is opgebouwd en hoelang een onderdeel duurt. Observeer hoe mensen reageren en wanneer er enthousiasme is en mensen nieuwsgierig zijn. Hoe gaat de gids om met verschillen in voorkennis bij de deelnemers? Hoe gaat de afsluiting, is er rust, krijgen mensen wat mee, is er een gezellige sfeer? Misschien mag je mee voorlopen en een klein onderdeel zelf verzorgen. Zo kan je ontdekken wat je ligt en bij je past. "Hoe vaker hoe beter", benadrukt Carolien. De publiekswandelingen worden maandelijks georganiseerd, dat is te zien in de activiteitenkalender. Maar denk ook aan de pool gidsen die frequent op aanvraag excursies verzorgt voor bijvoorbeeld bedrijven.



Excursie

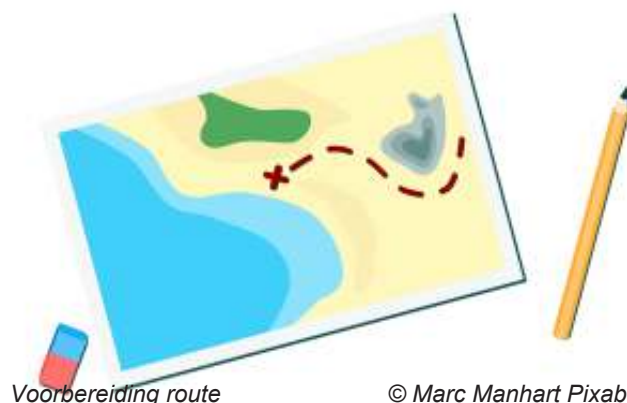
© Archief IVN

Voorbereiding en feedback

Een goede voorbereiding geeft zekerheid voor jezelf en je hebt wat achter de hand. Carolien loopt altijd meerdere keren een route voor, zoekt naar achtergrondinformatie, en schrijft steekwoorden op. Een maatje met wie je vaker samen excursies verzorgt helpt ook, zegt ze. Je houdt voor elkaar de groepsdynamiek en de tijd in de gaten en stuurt bij waar nodig. Het is fijn om elkaar achteraf feedback te kunnen geven en uit te spreken wat al beter gaat. En als je denkt de route niet goed te kunnen onthouden: geeft niets, Carolien neemt vaak haar man Peter mee die de route bewaakt.

Jaarprogramma publieksexcursies

Als je IVN-gids bent en nu al genoeg lef hebt om een excursie te gaan organiseren, kijk dan naar de data in het jaarprogramma op de IVN website en plan een datum. Kies een onderwerp en een maatje om mee samen te werken en neem contact op met de coördinator publieksexcursies Dorcas Schuite: excursies@ivn-apeldoorn.nl. Ook als je mee wilt lopen met een excursie, kan Dorcas je verder helpen. Voor meelopen bij excursies op aanvraag, neem contact op met Frans Nijman opaanvraag@ivn-apeldoorn.nl



Voorbereiding route

© Marc Manhart Pixabay

Jongeren aan het woord

Marieke Sprey met Fardou, Ilse, Noortje en Maarten

Via het IVN project Green Educators heb ik, Marieke, contact met Apeldoornse jongeren. Wanneer hun drukke agenda het toelaat, doen ze met veel plezier mee in de begeleiding van IVN activiteiten, zoals de Buitenlesdag, de Slootjesdag, herfstactiviteiten en het landschapsonderhoud VENEL. Ik ben nieuwsgierig naar wat hen in de natuur fascineert.



Mijn naam is **Fardou** en ik ben gefascineerd door eigenlijk alles in de natuur. In mijn permacultuur-tuin sluit ik graag vriendschappen met gouden torren en met roodborstjes. Ook komt er wel eens een wezeltje, das of egeltje kijken. De natuur neem ik graag mee naar minder 'natuurlijke plekken'. Ik maak dan bijvoorbeeld een fles water vol wilde, eetbare bloemen en kruiden (viooltjes, kleeftkruid, en madeliefjes). Mijn droom voor de toekomst is dat kinderen leren dat wij mensen ook natuur zijn, dat zij zich met de natuur kunnen verbinden.



Hoi, ik ben **Ilse** en sinds jongs af aan al in de natuur te vinden. Ik laat mij tijdens een wandeling, voornamelijk op de Veluwe, vaak verrassen door alle flora en fauna. Mijn blik wisselt dan ook regelmatig tussen alles wat zich op de grond afspeelt en dat wat door de lucht beweegt. Ik raad iedereen aan om tijdens een wandeling eens echt stil te staan of te gaan zitten. Je zult zien dat de natuur dan vanzelf naar je toekomt!



Hoi, ik ben **Maarten** en kan ontzettend genieten van een wandeling door het bos, zowel dichtbij huis als door de wildernis. Vooral de rust, tijdloosheid en het verrassende waardeer ik. Tegelijkertijd voel ik een soort ambivalentie, omdat de klimaatverandering, het biodiversiteitsverlies en de milieuvervuiling de schoonheid van de aarde zo bedreigen. Ik hoop dat we leren om tevreden te zijn en te regenereren in plaats van te consumeren en te destrueren.

Mijn naam is **Noortje** en mijn favoriete landschap is het naaldbos. Ik vind de verschillende soorten dennen en sparren het hele jaar door prachtig, vanwege de mooie groene en warme bruine kleuren. Vaak neem ik mijn camera mee naar het bos om paddenstoelen, mos of vogels te fotograferen. Vogels op de foto krijgen is altijd een uitdaging, want ze verstoppen zich graag. Daarom maakt het mij extra blij als het lukt! Het bos leert mij om de tijd te nemen en tot rust te komen. Ik hoop dat het bos goed beschermd wordt, zodat we er allemaal nog lang van kunnen blijven genieten.



IVN in beeld



Excursie bioblitsen in de Heemtuin



Beverexcursie zoogdierenwerkgroep



Plaatsen informatiebord parken



Buitenlesdag, Koningin Wilhelminaschool



Bomenexcursie



Papierscheppen cursus sprengen



Cursus sprengen



© Carolien Londerman



© Yvonne Zwikker

Excursie Heemtuin NGO



© Wim Vanhees

Excursie bioblitsen in de Heemtuin



© Eliane Thewessen

Workshop klimaatverandering



© Yvonne Zwikker

Vissenbos Park Zuidbroek



© Carolien Londerman

De nieuwe IVN bakfiets



© Wim Rademaker

Lezing kerkuilen, Dick Langwerden

Van wandelboekjes tot IVN Natuurroutes app

Monic Breed

Wat is er interessanter om het publiek kennis te laten maken met de verschillende landschappen in en om Apeldoorn dan via een wandel/fietsroute met natuur- en cultuurinformatie. 'Onze' routes hebben een lange historie.

De uitgebreide zwart-witboekjes met routes van de werkgroep Wandelpadbeschrijvingen verschenen vanaf 1983 tot 2003 in gestencilde en later offsetvorm en werden via onder andere de VVV verkocht. Maar de druktechnieken verbeterden en het bleek lastig om de investeringen voor een herdruk rond te krijgen. De VVV wilde de verderde boekjes niet meer in het assortiment. De werkgroep stopte ermee, maar er werden nog wel routes op projectbasis gemaakt.

Zo verscheen in 2001 het boekje 'Natuur om de hoek, 21 wandelingen in en rond Apeldoorn'. Gemaakt door een team van 25 IVN'ers.

Mede dankzij de financiële en materiële bijdragen van IVN Apeldoorn, Rabo bank Apeldoorn, het Cultuurfonds Gelderland, Provincie Gelderland en de Gemeente Apeldoorn (de toenmalige gemeentesecretaris Atze Oskamp gaf de suggestie) was een oplage van 1500 stuks haalbaar omdat de ambtenaren het als nieuwjaarsgeschenk van de gemeente ontvingen.

IVN droeg vaak bij aan diverse boekjes in de Bellevue serie. IVN Apeldoorn kon in 2007 het boekje 'Bomen in beeld' uitgeven, een fietsroute van 16 km langs bijzondere bomen. Het boekje - gestoeld op een eindproject van een natuurgidsencursus - werd opgenomen in de Bomencursus.

In 2009 werd opnieuw een projectgroepje gevormd om de negen wandelingen die eerder in gestencilde vorm waren uitgegeven te updaten in een aantrekkelijk boekje met kleurenfoto's en kaartjes: 'Natuur ontdekken'.

Een jaar later kwam in samenwerking met de gemeente Apeldoorn de fietstocht 'Rond Stad & Land Apeldoorn' beschikbaar: een fietstocht met kennismaking van de landschappen rondom Apeldoorn.



Technische ontwikkelingen zorgden ervoor dat we in 2009 een Projectgroep Groene Ommetjes regelden die de wandelingen uit onder andere 'Natuur om de Hoek' geschikt maakte als ommetjes op maximaal 2 A4tjes die via de website te downloaden zijn.

Er kwamen aanvragen binnen van: Grasduinen, CASA Bonita, de Wandelcommissie OWB voor hun Kootwijker Duin en Veentocht, Molen-dag, het Project Atlas van Apeldoorn (met ook vernieuwing van de routes uit de Bellevue reeks), de Cantharel, de Moermanwandeling van de AWA (Archeologische Werkgroep Apeldoorn), Open Monumenten Dagen, Hoge Veluwe, StayOkay, et cetera.

In 2016 werd opnieuw een Werkgroep Routes opgericht en ontstond het idee dan de routes via een app te laten lopen. De werkgroepsleden zochten contact met IVN Zwolle die er al mee werkte. Het idee voor een app werd landelijk opgeschaald en in samenwerking met IVN landelijk kwam de IVN Routes app in 2018 beschikbaar. De app is inmiddels aan de derde editie toe die dit jaar beschikbaar komt.

De Werkgroep Routes ging voortvarend aan de slag en er zijn inmiddels ruim 150 routes beschikbaar. Natuurgidsen in spé maken er hun project van, werkgroepsleden en IVN'ers lopen de routes na ter controle. Ook wordt de recreatiesector actief benaderd voor sponsoring en ter stimulering van de naamsbekendheid van IVN.

Wat is er nu interessanter en leuker om de landschappen in je eigen omgeving (van Veluwe en IJsseldal) te voet of per fiets te leren kennen? Je kunt de routes en ommetjes ook gebruiken als (begeleide) publieksexkursie of een bioblitz. Laat je door de info op onze website en straks de vernieuwde versie van IVN Natuurroutes app inspireren!

Kijken door een verrassend kader

Yvonne Zwikker

Om 'echt kijken' te stimuleren zijn allerlei trucs bedacht. Zo herinner ik me de diaraampjes die we uitdeelden met de opdracht: Kijk door je diaraampje 360 graden om je heen. Kijk laag en hoog en alles ertussenin, en kies wat er op je dia komt.

Of we maakten met onze handen een soort rechthoekig kader. Leuk om te zien hoe iedereen daar mee aan de slag ging.

Een andere opdracht is, op een punt met vrij uitzicht rondom: Je mag hier een huis bouwen. Maar het huis mag maar één raam hebben. Wat wil je dat jouw uitzicht wordt.



Ooit heeft een handige buurman van mij een demonstabele houten lijst gemaakt met vleugelmoeren en verstelbare poten. Die kon je onderweg als post gebruiken. Dat was een leuke verrassing. Maar het was steeds wel een gedoe.

Wie schetst mijn verbazing toen ik onlangs in Voorst bij het gemaal aan de IJssel kwam. Daar is een prachtige lijst neergezet met uitzicht op Ruïne De Nijenbeek. Op ieder tijdstip van de dag krijg je vanwege de lichtinval een ander beeld. Vooral als de zon schijnt zijn er grote verschillen. Ga daar eens KIJKEN.

De pimpelspecht

Wolter Termaat

Laatst zat ik achter mijn krantje, half weg te dutten, toen ik geklop hoorde. Het geluid kwam van buiten en meteen dacht ik aan een specht. De grote bonte specht bezoekt onze tuin af en toe, maar tot nu toe alleen om te smikkelen van de pindakaas. Dus haastte ik mij naar de tuin. Het kloppen was inmiddels gestopt en nergens was een specht te bekennen. In de dagen daarna hoorde ik geregeld het kloppen en na onderzoek bleek de bron een nestkast te zijn, buiten tegen de kamermuur. Zo ontdekte ik ook de klopper of beter gezegd de houthakker. Dat was een pimpelmeesman die rond de opening van de nestkast zat te hakken. Het vogelkastje fungeerde daarbij als geluidskast. Nu zijn pimpelmezen van nature bosbewoners, nestelend in boomholtes die zij door wat hakwerk geschikt maken.



Maar waarom de opening van een nestkastje groter willen maken? Pimpelmezen zijn sterk territoriale vogels en het kan zijn dat de pimpelman met zijn gehak de omgeving wil laten horen dat het zijn nestkast is. Dit 'drummen' doen spechten ook. Een andere theorie zegt dat de snavelmarkeringen rond de opening een signaal zijn voor andere pimpelmezen dat het nest is bezet. Het zou ook kunnen dat pimpelmannen door hormonen gemotiveerd raken om zich voort te planten, stress krijgen en dit afreageren op de nestkast. Oversprong gedrag noemt men dit. Wat het ook is, ik vind het inmiddels een geruststellend geluid, de pimpelmees is er nog. En voor mij is dit mijn eerste pimpelspecht!

IVN Cursus 'Sprengen en meer'

Annelies de Jong

Ooit bestond er bij IVN Apeldoorn een cursus 'Beken en sprengen', maar dan moeten we terug naar het jaar 2012. Dat was voor Peter Wiggers en mij de aanleiding om als NGO2 afstudeerproject een nieuwe cursus 'Sprengen en meer' te gaan ontwikkelen.

Het sprengenlandschap

Een nét iets andere titel. Het sprengenlandschap is namelijk uniek voor de Veluwe. Het is een landschap dat gevormd is door de geschiedenis, maar ook door mensen. Het heeft een bijzondere natuur én het is sterk vervlochten met de Veluwse cultuur. Verder worden de sprengen tegenwoordig ook gebruikt voor de waterberging, in verband met de overvloedige regenval die er bij tijd en wijle is door de klimaatverandering. Al deze aspecten moesten aan bod komen in onze cursus, vonden Peter en ik. Gaandeweg merkten we dat het geen geringe opdracht was die we onszelf hadden opgelegd.



Koppelsprengen, turen naar de beekprik © Annelies de Jong

Vier onderwerpen

We wilden de volgende vier onderwerpen aan bod laten komen, de geschiedenis van de sprengen, het belang van de sprengen voor de waterhuishouding, de natuur van het sprengenlandschap en de cultuuraspecten van de sprengen. Het zouden vier avonden en vier excursies worden. Mooi plan, maar voordat dat gerealiseerd kon worden, moest er nog heel wat gebeuren! Veel geploeter door boeken: er is heel veel geschreven over dit onderwerp en we hebben veel wandelingen naar eventueel geschikte excursiegebieden gemaakt. Maar uiteindelijk was de cursus min of meer af. In februari en maart 2025 zou de cursus gaan plaatsvinden.



Start cursus

© Jaap van den Berg



Motketel

© Ria Brouwers

De cursus

In het begin liep het nog niet zo hard met de aanmeldingen, maar uiteindelijk hadden we 20 deelnemers en ontstond er zelfs een wachtlijst! Spannend!

De eerste excursie ging naar de Motketel in Vaassen, ook wel de vergeten waterwerken van Nederland genoemd. Hier kan je goed het fenomeen 'rodolm' zien. Het ijzer dat in een laagje om zandkorrels zit, komt door het kwelwater in contact met zuurstof en zorgt zo voor de oranje kleur van sommige sprengen.

De tweede excursie ging naar de Schalterberg in Loenen. Daar heeft waterschap Vallei en Veluwe een infiltratiegebied ingericht.

De derde excursie ging naar de Koppelsprengen in Ugchelen. Hier hebben we de beekprik (visachtige) en het beekmijtertje (paddenstoeltje) gezien. En die twee wilden we graag aan de deelnemers laten zien, vandaar dat de cursus in de periode februari - maart gepland was.

De vierde excursie was naar de Ruitersmolen in Beekbergen. Daar werd ons verteld over sprengen en de papierindustrie.

Evaluatie van de cursus

Een cursus maken blijkt een doorgaand proces te zijn. Tijdens de lesavonden en excursies hebben Peter en ik veel geleerd. Ook hebben we veel tips en tops gekregen van de cursisten. Tops: Fijn dat er voor de pauze theorie was en na de pauze een practicum. En prettig dat jullie de naam van iedere cursist kenden. Dat maakte dat het vertrouwd voelde. Tips: Laat alle excursies beginnen op dezelfde tijd. Dat voorkomt misverstanden over het aanvangstijdstip. Dat maakt dat we onderdelen van de cursus gaan aanpassen.

In de hoop dat er in 2026 een nóg betere cursus 'Sprengen en meer' op het programma komt te staan.

Hulpmiddelen om de natuur in te gaan

Saskia Kattermölle

Misschien heb je altijd goed kunnen lopen en voel je dat het minder gaat. Of je kent iemand met wie je lange wandelingen maakte door onregelmatig terrein, wat de laatste tijd steeds minder lukt. Je denkt na over hulpmiddelen, maar makkelijk is het niet om te vinden wat kan helpen. Weet dat er binnen onze vereniging ook mensen zijn die hetzelfde hebben meegemaakt. Ik zoek ze op als inspiratie. Vandaag het eerste verhaal.

Bea Termaat

Bea vertelt dat ze op een bepaald moment verzuchtte dat ze het bos zo miste toen het niet meer lukte om boswandelingen te maken. Ze heeft veel zoekwerk gedaan voordat ze tot een aanschaf overging. In de loop van de jaren heeft ze verschillende soorten hulpmiddelen uitgetest en/of aangeschaft. "Volharding is nodig" zegt ze: "maar het plezier wat het geeft is het waard." Een klein overzicht op basis van haar ervaring maakt dat duidelijk.

De zoektocht naar een wandelhulp

Nordic Walking stokken waren een mooi eerste hulpmiddel. Toen het minder ging vond Bea een buitenrollator met de zoekterm 'rollator voor moeilijke ondergrond'. Deze rollator heeft grote voorwielen. Heel fijn als je nog wel kunt lopen, maar steun nodig hebt om te wandelen over oneffen terrein. Grote wielen zijn belangrijk om over wortels, andere oneffenheden en zachtere paden te kunnen lopen. Je hebt ze met luchtbanden en met massieve banden. Bea gebruikt een rollator met massieve banden. Een rollator neem je makkelijk mee in de auto omdat hij klein in te klappen is. Wel zwaar om over takken te tillen. Erg mul zand en modderige paden blijven lastig. Dat is weer makkelijker met een loopfiets. Toch heeft de buitenrollator haar veel gebracht.



Buitenrollator

© Wolter Termaat

Snellere opties

Bea heeft ook een elektrische Balance lage instapfiets. Een fiets met een zeer lage instap waarbij je altijd met beide voeten op de grond kunt, zonder van het zadel af te gaan. Het speciale frame zorgt ervoor dat je niet met gebogen knieën hoeft te fietsen. De wandelstok gebruikt ze dan voor tussenstops. De loopfiets is er ook in een elektrische versie. Een scootmobiel ziet ze als een mogelijkheid voor later.

Vergoedingen zijn verkrijgbaar op medische indicatie via zorgverzekeraar (loopfiets) of WMO (de Balance). Het kostte haar wel heel wat geduld en energie om dat voor elkaar te krijgen. Toch is haar dat alles waard!



Loopfiets

© Wolter Termaat

Een volgende stap

Als haar gewrichten pijn gaan doen en het lopen zelf te vermoeiend wordt, ontdekt Bea de loopfiets: zittend lopen. Langere afstanden rond de 8 km werden weer mogelijk. Haar Cesartherapeut begon er over. "Het duurde wel even voor ik er makkelijk mee kon wandelen. Het voelt zo anders dan lopen!" vertelt Bea.



Balancefiets

© Wolter Termaat

Eliane Thewessen

Ria Brouwers

"Als wij gingen wandelen, stak vader eerst een sigaar op. Aan de dikte ervan, konden wij zien hoe lang de wandeling zou duren." In het bronsgroen eikenhout rond Valkenburg is Eliane Thewessen opgegroeid. Haar oude liefde herleeft als zij mij op een zomerse dag in maart meeneemt langs de Koppelsprengen.



Eliane Thewessen

© Ria Brouwers

Een vrolijke ontmoeting

We hebben geluk. De beekprikken vinden het ook geschikt weer en zeker twaalf lijven kronkelen door het heldere beekwater. Vanaf het eerste bruggetje op onze wandeling kunnen we ze gadeslaan. En wij zijn niet de enigen. Terwijl de meneer van de Bekenstichting vertelt hoe de larven van de beekprik voorzichtig aan de kant worden gelegd bij het schoonmaken van de beken, komen twee leden van Ravon langs; zij maken een ronde om de beekprikken te tellen. Het wordt een vrolijke ontmoeting.

Van Limburg tot Ugchelen

Tot haar 18e was het bos dichtbij, met vader en broers trok zij vaak het Limburgse heuvelland in. Die goede gewoonte verwaterde toen Eliane in Utrecht geneeskunde ging studeren en zich daarna in Rotterdam bekwaamde als arts-microbioloog. "Een vrij onbekende specialisatie, zegt zij, tot de coronacrisis, want toen waren er in Nederland opeens 17 miljoen van die specialisten." Een arts-microbioloog houdt zich immers bezig met infectieziekten, met laboratoriumdiagnostiek, behandeling en preventie ervan. Zestien jaar werkte Eliane als arts-microbioloog, in Gouda.



Eliane Thewessen bij Koppelsprengen

© Ria Brouwers

Vervolgens werd zij bestuurder in de zorg, in ziekenhuizen en in de ouderenzorg in allerlei plaatsen. Haar pensioen in 2019 kwam op een voor de medische sector ongelukkig moment. Net als veel oud-collega's ging Eliane in de acute periode van de coronatijd toch weer aan het werk, in 2020 bij het RIVM. Ook nu werkt zij nog enkele dagen per week in Raden van Toezicht van diverse zorgorganisaties.

Als rasechte bestuurder voelt Eliane zich als een vis in het water in het IVN bestuur, waar zij momenteel waarnemend voorzitter is. Eliane vertelt hoe het gegaan is. "Toen mijn man en ik twee jaar geleden naar Ugchelen verhuisden, zei mijn broer enthousiast: 'Oh dan ga je in het sprengengebied wonen.' Ik wist niet waar hij het over had, sprengen, nooit van gehoord. Maar wat is dat fascinerend."



Beekprikken bij Koppelsprengen

© Ria Brouwers

IVN – de nieuwe passie

De kennismaking met IVN begon met een formulier op de website. Wil je iets doen voor de vereniging? Jawel, vulde Eliane in: ik kan organiseren, dingen regelen, maar weet niks van de natuur. In het erop volgende gesprek bleek dat de Natuurgidsenopleiding dringend een organisator nodig had. Dat werd Eliane, en al snel werd zij ook cursuscoördinator; daarna volgde het bestuur. "Met de NGO2 kwam ik overal waar cursisten moesten zijn. Zo heb ik de omgeving leren kennen." Via cursussen over tuinvogels en sprengen is inmiddels ook haar kennis over de natuur bijgespijkerd. Nieuw voor Eliane is het werken met vrijwilligers, veel vrijwilligers. Neem alleen al de cursussen. Er zijn er vijftien, voor elke cursus zijn drie à vier mensen in touw. Dan nog de werkgroepen, de gidsen, het bestuur. "Ik ben diep onder de indruk van de inzet van de vrijwilligers, met elkaar wordt, zonder gemiezemuis, op hoog niveau gewerkt. Fantastisch, die combinatie van cursussen met excursies en hoe mooi is het dat je dezelfde cursussen voor publiek kunt geven en voor leerling-natuurgidsen." Een speciaal plekje in Eliane's hart heeft de werkgroep Natuur in de zorg, waarmee de aansluiting met haar werk helemaal rond is.

Prikbord

Ga op ontdekking in Zuidbroek

Ontdek op donderdagavond 3 juli van 19.30-21 uur het verrassende park Zuidbroek, het jongste en meest natuurlijke park in Apeldoorn. Nadat de contouren van het park in 2014 gereedkwamen zorgt de natuur voor verdere aankleding. In de zomer zijn de bermen en weides rijk aan wilde bloemen. Langs de route komen we ook een aantal ecologische aandachtspunten tegen zoals de tien Tiny Houses, een ecobosje, het kersverse 'vissbos', het zonnepanelenpark en een wadi. Bijzonder is het natuurlijke kunstwerk, een bloemencirkel van wilde planten in de vorm van een drievoudige spiraal.



Bloemenspiraal © Wout Zwikker

Kanaalpark en biodiversiteit

Wil je ontdekken hoe rijk aan natuur een voormalige vuilnisbelt kan worden, loop dan donderdagavond 10 juli van 19.30-20.30 uur mee in het Kanaalpark in de wijk De Maten.

Het Kanaalpark is een van de vele parken in Apeldoorn die bijdragen aan meer biodiversiteit. Sinds mei van dit jaar is in het park een informatiebord geplaatst.



Kanaalpark © Monic Breed



Bloeiende tuin © Ralph Pixabay

Open Tuinen Weekend

Groei en Bloei organiseert op 21 en 22 juni het tuinenweekend. De kans om een kijkje te nemen in verschillende particuliere tuinen. Voor meer informatie: <https://apeldoorn.groei.nl/activiteiten/open-tuinen-weekend>



Zon © Alexa Pixabay

Landelijke Zonnekijldag

Zondag 7 juli 2024 is er in de Volkssterrenwacht Bussloo een speciale openstelling rond het thema 'Zon'. In de zaal: een presentatie (14.30 uur) over de fascinerende wereld van de Zon, onze ster. Voor de jeugd: proefjes waarin licht en zon centraal staan. Bij helder weer kan met de speciale zonnetelescoop van de sterrenwacht naar de zon worden gekeken



Bioblitz met Carolien

Op fotosafari bij je thuis

Ga de uitdaging aan en maak foto's van de biodiversiteit in eigen tuin en stuur ze in. Wil je meedoen? Stuur dan gewoon de foto's die je leuk vindt naar natuurfotografie@ivn-apeldoorn.nl. De foto's komen vanzelf na aantal dagen op de speciale fotosafari website. Voor meer informatie: www.ivn-apeldoorn.nl.

Atlas Apeldoorn: De Sprengen

In de serie Atlas van Apeldoorn (CODA en Erfgoedplatform Apeldoorn) staat deze keer de wijk De Sprengen centraal. Download het programmaboekje: https://www.erfgoedplatformapeldoorn.nl/media/nillt1fk/programmaboekje-ava_2025-wijk-de-sprengen.pdf. Lees over wandelingen door de wijk De Sprengen, ga per fiets op ontdekking door dit stukje Apeldoorn, woon een lezing bij of ga naar een expositie.



Wilde flora in park Berg & Bos

Voor het vierde jaar kunnen natuurliefhebbers de hele maand juli langs de vijver in stadspark Berg en Bos hun kennis opfrissen of juist opbouwen van de Apeldoornse wilde flora. Langs de route van één kilometer staan zestig bordjes met de namen van de planten en andere weetjes. Je kunt er gratis wandelen tijdens de openingsuren van Stadspark Berg & Bos.

Leer alles over de bij

De jaarlijkse Bijenmarkt vindt plaats op het evenemententerrein bij het dorps huis Het Blanke Schot aan de Garderenseweg 33, 5 juli 2025 in Uddel vanaf 9 uur.



Honingbij © Lupac Pixabay

Oplossing quiz

oranjetipje: rups-1, vlinder-5
meriansborstel: rups-2, vlinder-4
sint-jacobsvlinder: rups-3, vlinder-6



Beleef de natuur



Slootjesdag

Hoe vond je het?
"Leuk, goor, spannend!"

*Kinderuitspraak
opgetekend door Janneke Niessen*

Badmeester aan de Badhuisspreng

Beeldhouwer Henk Visch Sprengspark

Saskia Kattemölle

In de diepte van de spreng kijkt de Badmeester toe. Met de auto en de fiets ga je te snel om het beeld op te merken. Onthaast, schuifel over het pad langs de spreng tot je een vreemd gevormd hoofd ziet. Sta stil en laat je verwonderen door het bronzen beeld van 3 meter hoog aan de bron van de Badhuisspreng.



Quiz

Lelijk in de luier, mooi in de sluier of andersom

Janneke Niessen

Bij veel insecten kun je een metamorfose waarnemen, maar bij vlinders vind ik de wonderlijke metamorfose van rups tot vlinder toch wel extra spectaculair. Zoek bij elke rupsen de bijbehorende vlinder.

